Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile

RÖPORTAJLAR SERİSİ-I

İhsan Fazlıoğlu Çalışmaları

İHSAN FAZLIOĞLU ÇALIŞMALARI

"Tatmin eden övgü ve sövgü sizin olsun, idrâk veren bilgi bize yeter."

Önsöz Yerine,

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun ***"bilgi kendine kayıtsız kalan kişileri ve toplumları affetmez"*** nasihatini dikkate alarak, bilgiye ve bilginlerimize kayıtsız kalmama adına fazlioglu.blogspot.com adresinde samimi bir çalışma başlatılmıştır. Bu platform üzerinden Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun vermiş olduğu konferanslar, seminerler, dersler, katıldığı radyo ve TV programları, gazete ve dergilerdeki röportajları ve yazıları ile hocamız hakkında basına yansıyan diğer konular hakkında bilgi paylaşımı ve değerlendirmelere yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu hocamızın **Yunus Emre Tozal, M. Ali Çalışkan** ve **Ekrem Sakar** yöneltilen sorulara vermiş olduğu yanıtlardan oluşan ve Arka Kapak dergisinde yayımlanan röportajını istifadenize sunuyorum. Arka Kapak dergisine bu güzel katkısından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Birbirinden değerli sorulara yanıt veren ve ***"yanlışlarımıza ağıt yakmaktan doğruları inşa edemiyoruz."*** diyerek mevcut durumu gözler önüne seren Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, ***"Kısaca, şikâyeti bırak, çalışmaya bak…"*** diyerek izlenilmesi gereken yolun tarifini yapıyor ve şu üç önemli hususa dikkat çekiyor: ***"Ne olduğunuzu temsil edemez iseniz ne olmadığınızı anlatmak zorunda kalırsınız. Bu bir! Politik sorunlar sadece ilmî, estetik ya da felsefî çabalarla ve ürünlerle çözülmez, çözülemez… Bu da iki! Üçüncüsü ise uyuyan insanı uyandırmak kolaydır; ancak uyuma numarası yapan insanı uyandıramazsınız."***

Bu değerli röportajın yararlı olmasını diler, hocamıza dair elinizde bulunan benzeri dokümanları tarafımızla paylaşmanızı rica ederim.

Muhammet NEGİZ

mnergiz@live.com

05.06.2018

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İskender gibi yalnızca 'dünya'yı fethetmek..."

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile gerçekleştirilen Arka Kapak dergisi röportajını iktibas ettik. "*Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İskender gibi yalnızca 'dünya'yı fethetmek…" diyen Prof. Fazlıoğlu'ndan ustaca hazırlanmış sorulara ufuk açıcı cevaplar...*

Çalışmalarını İslam Bilim Felsefesi tarihi ve matematik tarihi üzerine yoğunlaştıran Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, Papersense Yayınları'ndan çıkan *Derin Yapı, Kendini Bulmak, Kendini Aramak, Fuzuli Ne Demek İstedi?, Kayıp Halka, Akıllı Türk Makul Tarih, Sözün Eşiğinde* ve *Soruların Peşinde* kitaplarıyla, ayağa kalkmak isteyen Türkiye'ye yeni bir dil inşası öneriyor. *"Kendini Aramak"* isimli kitabında; din, felsefe, bilim ve sanat insanının anlam arayışını sorgulayan Fazlıoğlu, "Düşünmek yolda olmaktır" ilkesiyle yola çıkarıyor bizleri. Kendisiyle bizi biz yapan değerlerimizi konuştuk.

Röportaj: Yunus Emre Tozal, M. Ali Çalışkan, Ekrem Sakar

Geçmişte insanlara yol ve yön gösterenler filozoflar, âlimler, sanatçılar veya din âlimleriydi. Meşgul oldukları şeylere binaen farklı bir konumları vardı. Şimdi bunların hiçbiri olmayan ama 'aydın' olan tipler var. Bugün aydın dediğimiz kişiler, kanaat önderliği yapmak ayrıcalığını nereden alıyorlar? Yaşadığımız çağda aydını nasıl tanımlayacağız?

Sorunuzda kullandığınız 'geçmişte' sözcüğü yanıtı da içinde taşıyor. Kısaca toplumsal örgütlenmenin tarihsel gelişimi o toplum içindeki bilginin üretimi, üreten kişinin kimliği, üreten kurumlar, denetlenmesi, yayılması, vb… Ancak tüm bu hâricî etmenler yanında en merkezde bulunan bilginin amacı… Kadîm kültürlerde tüm farklılıklara karşın amaç hep dışarıda, ufukta bir yerlerdeydi; içeriği kültürden kültüre değişse de kısaca buna 'hakikat arayışı' diyebilirsiniz. Bunun ayrıntılarını konuşmak şüphesiz bu söyleşinin sınırlarını aşar. Ancak, modern bilgi, özellikle Fransa'daki aydınlanma hareketinden sonra 'politize' olmuş ve sanayi devrimiyle birlikte, Marx'ın deyişiyle, içeriği ne olursa olsun 'emperyal bir form' kazanmıştır. Bu şekildeki bir bilgiyi de 'aydın' denilen kişi üretir, taşır ve kullanır ki, gücünün sınırlarını ve etkisini de temsil ettiği politik güç belirler. Bu çerçevede aydın, hâkim politik gücün bilgiye ilişkin manipülatif bir temsilcisidir, bir râhibidir. Açıktır ki aydın birinci dereceden bilgi üretmez; bu bilgiyi yine günümüzde de filozof, bilgin, sanatkâr ve din bilginleri üretiyor; ancak bu bilgi türlerinin hâkim politik güç adına yorum ve kullanımını aydın üstleniyor; bu nedenle aydın, modern sarayın bir palyaçosudur; şarlatanıdır. Bu konuda, Papersense Yayınları'ndan çıkan *Soruların Peşinde* adlı kitabımızdaki bir söyleşide de dediğimiz gibi, aydın "düşünen değil, vazifesini yapan; bir fikre sahip olan değil bir fikri savunan kişidir. [s. 194]" Özeti şudur, aydın, uluslararası güçler ya da onların temsilcisi olan ulus devletlerin, filozofların, bilginlerin, sanatkârların ve din

bilginlerinin ürettiği bilgiyi manipüle eden politik bir fonksiyonudur; değeri ve etkisi de bu fonksiyonun gücüyle ve başarısıyla doğru orantılıdır.

Cumhuriyet dönemi aydın tipinin en büyük sorununun doğu-batı arasında kalmak olduğu söyleniyor. Peyami Safa'dan Halit Ziya Uşaklıgil'e, Ömer Seyfettin'den Tanpınar'a birçok yazarımız, hikâye ve romanlarında bu arada kalmışlığı konu edindiler. Gerçekten bir arada kalmışlık var mıdır? Varsa bu aydınlara mı özgüdür? Arada kalmamak için taraf seçmek ya da terkibe gitmek gibi bir yöntem mi uygulanmalıdır?

Kadîm bir ilkedir: ***"Güç, kendini buyurur."*** Bu buyruk, âmir olmak zorunda değildir; 'taklit' ile de itaat edilir çünkü taklit, bilincin eşlik etmediği bir itaat türüdür. Tarihe bakıldığında bu tespitin çok az istisnası olduğu görülür; çünkü bunun için çok ama çok güçlü bir iradeye sahip olunması gerekir. Buradaki gücü sadece askerî-siyâsî güç olarak görmemek gerekir; bundan daha önemlisi 'açıklama', 'çözümleme' ve 'anlama/anlamlandırma' gücüne sahip kültürel modeller, şemalardır. Elbette askerî-siyâsî gücün eşlik ettiği kültürel modellerin etkisi daha şiddetli ve sürekli olur… Romalıların Yunanlıları ya da Hunların, Romalıları taklit etmesi. Hıristiyan Avrupa'nın İslâm'a ya da Osmanlı münevverlerinin ve Cumhuriyet aydınlarının Batı'ya öykünmesi… Burada parçalı değil de bütüncül bakmakta fayda var. Bilginin toplumsal bir oryantasyonu söz konusudur çünkü… O kadar ki, kendi kurumlarını, değerlerini üretir hatta kendi bile bir değer hâline gelir. O açıdan bilgideki basitçe bir değişiklik ilk bakışta anlaşılmazsa da kültürde pek çok kılcal damarı rahatsız eder. Fazla ayrıntıya girmeye gerek yok "Sayı nedir?" sorusuna verilecek farklı bir yanıt bile, top yekun bilginin toplumsal oryantasyonunda yeninden bir düzenlemeyi gerektirir. Buna verilecek temsil gücü en yüksek örnek Yunânî sayı tanımı yerine Türkistânî sayı tanımının ikâme edilmesiyle hem bununla hem de bu konuyla ilgili diğer yapılarda pek çok kabulün açığa düşmesidir.

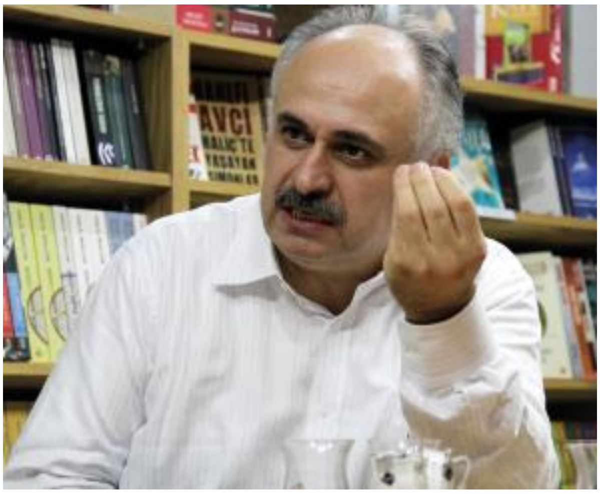
İmdi, Osmanlı münevveri ve Cumhuriyet aydını geçmişten mirâs aldığı açıklama, çözümleme ve anlama/anlamlandırma şemalarının, modellerinin yetersizliğini, tarih boyunca ilişkide olduğu Batı-Avrupa kültüründe yeni üretilmiş modeller ve şemalar ile mukayese edince gördü; özellikle bu modellerin askerî-siyâsî etkilerini şiddetli bir biçimde hissetti, hatta bir bekâ sorunu ile karşılaştı; bekâ-i devlet ve bekâ-i millet…

Tüm bu gelişmeler son derece insanîdir… Hem şemaların yetersizliğini görüp eskileri tamamen terk edip yeni şemaları bir an evvel ithal etmek isteyenler; hem bir süreç içinde geçmeyi düşünenler; hem kendi kültürel değerlerini dikkate alıp yeni yerli şema üretmek isteyenler; hem de hiç bir şey yokmuş gibi eski açıklama, çözümleme ve anlama şemaları içinde yaşamını sürdürmek isteyenler… Ve elbette tüm bu istekler

arasındaki eleştiriler, müzâkereler hatta çatışmalar… Gayet doğal ve beşerî bir durumdan bahsediyoruz. Elbette bu geçmişte hem ulaşım hem iletişim hem de beşerî ve toplumsal bilimlerdeki yetersizlikler nedeniyle daha sert ve acımasızdı; ancak günümüzde varlığı devam etmekle birlikte daha yumuşak bir şekil aldı; gelecekte, inanıyorum ki, daha da yumuşayacaktır.

Bu çerçeveden bakıldığında ‘kadîm’ ile ‘cedîd’ arasındaki çatışma, ‘arada kalma’ son dönem yazarları ile başlamadı bizde… Tarihsel örneklere boğmak istemem ama Abbâs Vesîm Efendi’nin XVIII. yüzyılın başında kaleme aldığı Dustûru’l-Vesîm fî tıbbi’l-cedîd ve’l-kadîm adlı eserinde bu ‘arada kalmışlığı’ göreceğiniz gibi, eserinde adından anlaşılacağı üzere bir formül tespit etme uğraşısı bile var; çünkü ‘dustûr’, ilke, usûl, yöntem ve ayrıca formül anlamına gelir; modern Arapça’da da ‘anayasa’ anlamında kullanılır… Dediğim gibi özellikle tasvirî, tıbbî ve giderayak nazarî bilimler ile ilgili pek çok örnek vermek mümkündür bunun için… Daha önce de ifade ettiğim gibi bizde ‘yenileşme’ arayışı zannedildiği gibi askerî-siyasî olmaktan çok daha önce zihnî-ilmîdir ve XVI. yüzyılın sonundan itibaren başlar, XVIII. yüzyılda dizgeli bir arayışa döner. Bu nedenle bahsettiğiniz adların arada kalmışlıkları şimdiye değin dile getirdiğimiz sürecin bir devamıdır ve gayet doğaldır. ‘Fark’ yaratan bu arayışın ‘kim için’ ve ‘ne için’ olduğudur. Bu iki sorunun yanıtı makbul ise yani teşebbüsler milletin tarihî tecrübesine eklemlenebiliyorsa bu arayıştaki tüm eleştiriler, müzâkereler, çatışmalar vb… o toplum için bir sıhhat alâmetidir. Korkmaya gerek yok… Başka bir deyişle, soru sormaya, eleştirmeye, müzâkereye, münakâşaya, hatta çatışmaya, kısaca arayışa devam… Özümüze uygun her arayış, bizi daha da özgürleştirecektir.

Modern anlamda kitabın toplumsal ve siyâsî hayatımızdaki yeri ile klasik medeniyetlerde kitabın fonksiyonu açısından farklara bakarsak nasıl bir resim çizmek gerekir. Öte yandan İslam düşüncesinde kitap farklı olarak nereye taşındı, nasıl yeni anlamlar yüklendi?

Yazı, yazı malzemesi, kâğıt ve kitap… Her biri ayrı bir âlem… Fazla uzatmadan tüm bunları bir araya getirip bugünkü anlamıyla 'kitâb'ı var-eden İslâm medeniyetidir. Buna ek olarak Akdeniz felsefe-bilim mîrâsını da kitaba döken, kitaplaştıran yine İslâm'dır. Dinleri bile 'ehl-i kitâb' ve ehl-i kitâb olmayan şeklinde bölümleyen bir medeniyet. Daha da ötesi, Evren'i 'tekvînî' yani yaratılmış; Kur'an-i Kerîm'i 'tenzîlî' yani indirilmiş; beşerî telifi ise "tedvînî" yani yazılmış 'kitâb' olarak gören bir bakış-açısı… Kadîm kültürlerde kitap, bilgidir, sanattır, güçtür, hatta ibâdettir. Yazma formatındaki kitabı yaygılaştıran, toplumsallaştıran Doğu'da medreseler, Batı'da ise üniversitelerdir. Matbaa ile bu toplumsallaşmanın derecesi artar; modern ve çağdaş ulaşım ve iletişim örgüsü ise kitabı küresel bir değer kılar; ama aynı zamanda emperyalizmin ve kapitalizmin bir aracı… Şahsî kanaatim basılı kitab da yazma kitabın kaderine mahkûm yani sadece araştırmacıların inceleyeceği kütüphanelerde misafir olmak… Sayısal teknolojiye dayalı 'e-kitâb' geleceğin 'kitâbı'… Daha da ötede neler olacak şimdilik meçhûl… Vurgulamakta yarar var: Modern dönemde kitap artık ticârî bir meta; elbette her zaman öyleydi; biliyoruz ki, İslâm dünyasında kitabın teşekkül sürecinde piyasanın, özellikle varrâkların özel bir yeri var; Câhız bunlardan bahseder. Ancak günümüzde tam anlamıyla kapitalist dizgenin dümen suyunda… Öncelikler piyasa tarafından belirleniyor; kendi gündemini kendi belirleyen öz(ü)gür insanlar gittikçe azalıyor.Bu nedenle kitap fetişizmine hayır! Başka bir deyişle "kitap okumak" bir eylem olarak tek başına bir anlam ifade etmez; önemli olan soru kıldığınız bir konuyu araştırır '-iken' o soruya yanıt olabilecek okumaları yapmak… Bu yüzden 'hızlı okuma kursları' insan aklıyla dalga geçmektir; insan aklını hafife almaktır… Denilenler kitabı, kütüphaneyi ve bilgi dolaşımını yok-saymaz; ancak bilgiyi atlayarak sırf kitabı da merkeze almaz. Önce okumak, sonra kitap kısaca… Okuyor isek kitaba sahip oluruz, olmalıyız; ben şimdiye değin kitap sahibi olduğu için okuyanı görmedim; en fazla kitap koleksiyoncusu oluyorlar…

Teşhîs ettiğiniz "kendimizi başkasına etkimiz oranında tanımlama" hastalığından kurtulmak istiyoruz ama bir yandan da başkasının kendimiz hakkında ne dediğini kulak ardı edemiyoruz. Türk ve İslâm imajı, Avrupa'da "sorunlu" gibi algılatılmaya çalışılıyor. Özellikle Charlie Hebdo dergisinde başlayan olaylardan sonra Avrupa'da İslâm dinini yaşamak isteyenlere karşı bir algı operasyonu yürütülüyor. İslâm'ın bombalı eylemlerle toplumları felakete sürüklemeyen, kimsenin hakkını kimseye yedirtmeyen, dini ne olursa olsun mazlumun yanında duran hakikî yüzü pek gösterilmiyor. İslam eşittir terör gibi bir algı dayatılıyor. Bu noktada geleneğimizi de unutmadan, çözüm olarak neler yapılabilir? İşin edebiyat, felsefe ve sanat alanında yapılabilecekleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ne olduğunuzu temsil edemez iseniz ne olmadığınızı anlatmak zorunda kalırsınız. Bu bir! Politik sorunlar sadece ilmî, estetik ya da felsefî çabalarla ve ürünlerle çözülmez, çözülemez… Bu da iki! Üçüncüsü ise uyuyan insanı uyandırmak kolaydır; ancak uyuma numarası yapan insanı uyandıramazsınız. Boşuna uğraşmayalım! Avrupa, Batı artık ne derseniz deyiniz bunu bilerek yapıyor; bunların hepsi numara, hem de pis bir politik numara… Bu nedenle, teslimiyet dışında, hiç bir yanıtınız, ne kadar doğru ve iknâ edici olursa olsun dikkate alınmayacaktır; çünkü kimse bu algının tashih edilmesini istemiyor. Neden? Zira bu algının devam etmesinden hem askerî-iktisâdî operasyonları için meşrûiyet devşiriyorlar hem de kimlik… Batı artık varlığını sürdürebilmek için kendi kalitesini artıramadığından, varlığını başkalarının yokluğuna bağlıyor. Unutmayalım ki bu sorunlar, tam tersine onları bilmeye ve anlamaya başladığımızda boşandırıldı; çünkü bilen ve anlayana "hoşt" diyemezsiniz; oturup konuşmanız, müzâkere etmeniz gerekir; onlar konuşmak ve müzâkere etmek ve dahi anlaşmak istemiyorlar… Açıkça söylüyorum, **"Islamophobia"** terimini bilerek **"İslâm korkusu"** olarak çeviren herkes hâindir. Neyin korkusu? Bu terim "İslam düşmanlığı" demektir ve bilerek üretilmiştir… Batı zihniyeti şunu iyi bilir: Bir yerde varlığa gelmek var ise, başka bir yerde yokluğa gitmek vardır; bir yerde mutluluk var ise, başka bir yerde de mutsuzluk olmalıdır; yani tüm bu kavramlar simetrik çalışır. Simetri dengeyi yaratır. Kaba mekanik pozitivizmin sonucudur bu…

Ne yapılabilire gelince gayet kolay **"Anlaşmak ve anlaşılmak için aynı dili konuşmak gerekir."** O kadar! Tüm dünyayı kana bulayıp, milyonlarca insanı hem de zevkle öldürüp, sonra da geçip başkalarına "katil, barbar" demek özel bir yetenek ister; tüm ahlâkî değerlerin manipülatif olduğu bir yetenek… Bakınız Batı, Attilla'ya barbar der; yıkıcı der; yok edici der… Ama Galya'da bir milyon Kelti (insan diyebilir miyiz?) öldüren, bir milyon Kelti de köleleştiren Julius Caesar'a "Yüce Sezar" der.

Yeri gelmişken hemen söyleyeyim Attilla sanıldığı gibi hiç bir açıdan çağını aşan büyük bir adam değildir; ayrıca öyle çağının ruhunun ötesinde bir zâlim, bir kan dökücü de değildir; hatta bu konularda çağdaşları ne Vandalların ne Ostrogotların ne de Vizigotların eline bile su dökemez. Öyleyse Attilla, Batı için neden önemlidir? Çünkü V. yüzyılda Hıristiyanlığı Avrupa›da tahkîm etmek için bir korkutucu sembole ihtiyaç vardı; İncil'deki bir terime nispetle **"Tanrı'nın kırbacı"**na… Gelelim **"kendimizi başkasına etkimiz oranında tanımlama"** sorununa… Bu sorunun nedeni zaten kendimiz olamamız; dahası bir kendilik-bilincine sahip bulunmamız. Bir bütün olarak "tarihî tecrübemizi" değil de "başkalarına etkimizi" esas alırsak hâsıl olacak zaten "kendimiz" değil, başkası nezdinde itibar gören tarafımız/taraflarımızdır. Son olarak, "kendimiz" değilsek, bir kendilik bilincine sahip değilsek ilkece başkasını da, ötekini de tanımlayamayız. Dürüst olalım, biz zaten kendimiz değiliz… **Eleştirdiğimiz Batı ile biraz demir ve mıknatıs gibiyiz. Nietsczhe'nin Zerdüşt Böyle Buyurdu'da dediği gibi: "Ey mıknatıs senden niçin nefret ediyorum biliyor musun? Çünkü beni kendine çekiyorsun…"**

Siyâsî konuların dehlizlerinden çıkıp biraz da tarihe, düşünceye, kültüre yönelirsek… Şu soruyla başlamak istiyorum: Vaktizamanında söylenmiş "etrâk-ibi-idrâk" tabirini haklı veya haksız bir tespit olarak mı yoksa bir özeleştiri olarak mı kabul etmeliyiz?

Sözcüklerin sözlük anlamları yanında kavramlarını/mefhûmlarını dikkate alarak düşünmeliyiz. Kavramlarını yani neyi kavradıklarını; ağ gibi yani, çektiğinizde içinde ne kalıyor. Bu içerik de bağlamda bulunur. Bağlamı dikkate aldığınızda, medenî dünyaya giren her millet benzer süreçlerden geçmiştir. Kim derdi ki, 'Barbar Germenler' modern ve çağdaş dünyanın en önemli filozoflarını ve bilim adamlarını yetiştirecek ve "Atların ağzına lâyık dilleri" en derin felsefe ve bilim dili olacak… Heidegger'in dediği gibi: "Fransızlar konuşurlarken Fransızca konuşurlar; ancak düşünmeye başladıklarında Almanca sözcüklerle düşünürler." İmdi, Harizmî, Fârâbî, İbnHeysem, İbn Sina gibi yüzlerce önemli isimlerini yetiştirmiş, kısaca inşa dönemini tamamlamış, kendi döneminin en gelişmiş medeniyetine giren, bırakın ilmî-felsefî eserleri, Kaşgarlı Mahmûd'un Dîvânü Lugati't-Türk'te kaydettiği üzere bir yazı dili dahi bulunmayan Oğuzların nasıl görünmesi ve değerlendirilmesini beklersiniz… Netice bunlar tarihî tespitlerdir; içeriklerdir; tarih-üstü, aşkın değil… Aşkın kabul edip alınacağına; nereden nereye geldiğimize bakıp devam etmek daha doğrudur. Ayrıca, bu terkip belirli bir tarihten sonra şehirli yerleşik Türkler tarafından göçebe Türkmenler için bile kullanılmaya devam etmiştir. Bu tür ifadeleri, modern-çağdaş ırkçı nazarîyelerin çağrışımlarını dikkate alarak, 'ontik' açıdan değerlendirmemeliyiz.

İbn Haldûn'un dediği gibi beşerî kâbiliyetler imkândır, şartlar vukû bulduğunda mümkün hâle gelirler; şartlar kalktığında tersinebilirler de… Sonuç olarak bu deyiş tarihî bağlamında anlamlı içeriği olan bir ifadedir; ne tarih üstü bir tespittir ne de bir özeleştiridir…

İslâm sanatında perspektifsiz minyatürlerin yapıla geldiğini biliyoruz. Oysa mimarîde zirveye ulaşmış bir medeniyetin perspektifi bilmediğini düşünemeyiz. Sizce perspektifsiz çok yönlü resim anlayışımız ile kelâm ve felsefedeki mekân anlayışımız arasında bir bağ olabilir mi? Keza mimarîmizin düşünsel noktası nedir, nerede başlar nerede biter? Mimârî anlayışımız ile ontolojimiz nasıl birleşmiştir?

Bu çok zor bir soru… Bu soruya cevap verecek kadar ilmim yok açıkçası; kısaca bilmiyorum. Ayrıca uzmanlık alanım değil; genel kültür ile de konuşmak istemem. Bildiğim noktalarına işaret etmekle yetinmek istiyorum: Mekân kavrayışının mimarî, resim vb. alanlarla şüphesiz ilgisi vardır. Bu konuları merhum üstadımız Turgut Cansever ile konuşma imkânı bulmuş, hatta O'nun yönlendirmesiyle bazı araştırmalar da yapmıştım. Zaman idrâki ile mekân idrâki çok önemli iki değişkendir felsefe-bilim tarihinde… O kadar ki, negatif sayı anlayışından, denklemlerin negatif köklerinin varlığına kadar pek çok konuyu ciddi bir biçimde belirlemiştir. Bu konuda İbn Sînâ, İbn Heysem, Ömer Hayyâm, Abdullatif Bağdâdî, Fahreddin Râzî başta olmak üzere pek çok filozofumuz kalem oynatmıştır. Râzî'nin Metâlib adlı eserinin bir cildinin yarısı 'zaman' diğer yarısı da 'mekân' kavramına tahsis edilmiştir. Bu konuya modern zamanlarda dikkat çeken ilk kişinin Muhammed İkbâl olmasına yalnızca işaret etmekle yetinelim… Perspektif sadece mimaride değil, astronomi ve optik gibi bilim dallarındaki çizimlerde bile mevcuttur; yazma eserlerde pek çok örnek ile karşılaştım… Minyatürlerde olmamasının nedeni olarak, bilebildiğim kadarıyla, "belirli bir mekâna daha fazla obje yerleştirme kaygısı" zikredilmektedir. Şüphesiz çok daha farklı felsefî, hatta estetik gerekçeleri olabilir. Ehline sormak gerek…

"Keza mimarîmizin düşünsel noktası nedir, nerede başlar nerede biter? Mimârî anlayışımız ile ontolojimiz nasıl birleşmiştir?" şeklindeki sorunuzun ikinci kısmına gelince, gerçekten ben de merak ediyorum bu soruların yanıtlarını… Kalan ömrümde bu yanıtları da okumayı ümit ediyorum. Ancak bir noktayı vurgulamama izin veriniz: İslâm medeniyeti okumalarında çizgisel ve indirgemeci olmak çok tehlikeli… Dedik ya, tarih-üstü, aşkın bir şeyden değil, zaman-mekân kayıtlı beşerî bir etkinlikten söz ediyoruz. Bu nedenle "hangi yüzyılda?" ve "hangi coğrafyada?" sorularını daima göz önünde bulundurmalıyız. Tek bir mimarî olmadığı gibi İslâm medeniyetinde tek bir

düşünsel nokta da yoktur ya da tek bir mimarî anlayış ve tek bir ontoloji bulunmadığı için birleşme de tek bir biçimde vuku bulmamıştır. Meşşâî, kelâmî, İşrâkî, İrfânî ontolojiler ilk elde dört farklı ana yaklaşım… Ayrıntılarda neler var neler… Her zaman söylediğim gibi bu sorulardan önce "İslâm medeniyeti nedir?" sorusuna yanıt vermeliyiz. Daha envanteri bile doğru dürüst çıkarılmamış bir medeniyet üzerine ahkâm kesmek tehlikeli. Herkes fili tuttuğu yerden tanımlamaya çalışıyor. İslâm medeniyeti beşerî bir etkinlik olarak çok dinamik, çeşitli ve sürekli kendini yenileyen, etkileşimlere açık, canlı bir gelenek (idi) ve hâlen öyledir de…

Şehir literatüründe küreselleşme sonucunda tartışılan konulardan biri de mekânların aynılaşması, bir bakıma kimliklerin kaybedilişleri… Sırpların Saraybosna'da kütüphaneyi bombalaması, bir zamanlar Endülüs'teki kütüphanelerin yakılması ya da Bağdat'taki kütüphanelerin bombalanması zihniyetiyle aynı. Batı'da bilginin parçalanışı tartışmaları özelinde bilgi ile değer üretimi arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarsınız?

Bir soruda üç farklı soru… Çağdaş dünyada kimliklerin kaybedilişi tek başına mekânın aynılaşması, hatta aynîleşmesi ile ilgili değil elbette… Yeryüzünde toplumsallaşma tecrübemiz, ilerliyor demiyorum ama 'gelişiyor'; diğer pek çok şeyde olduğu gibi. Bu hep böyleydi, Moğollar %22'sini fethettikleri dünyada 'Ham teşkilatı' üzerinden modern öncesi dönemde belki de farkında olmadan bilinen en büyük entegrasyonu başlatmışlardı. Bugünkü Çin bile bu şekildeki birliğini Moğol Yuan hanedanına borçlu. Ulaşım ile iletişimin gelişimi ve bilginin dolaşımı, mesafelerin kısalması, zamanın çoğalması vb… pek çok etken aynîleşmeyi hızlandırıyor; hızlandıracak da… Kişilikler ile kimliklerdeki aynîlik artacak; buna paralel olarak kendilik-bilinci zayıflayacak… Şimdilik şikâyet edilen bu durum ileriki bir zamanda 'ilerleme', 'gelişme' ve belki de 'medeniyet' olarak görülecek… Biz görmesek de birileri görecek…
Kütüphanelerin yıkılması, tahrip edilmesi ve bombalanmasına gelince, şehir tecrübesi olmayan bir kültür, Moğollar gibi, mazurdur; (şehir tecrübesi) olan hiç bir kültür ise kütüphaneyi kendi olması bakımından yok etmez. Kütüphane yalıtılmış bir uzayda var-olmuyor. *Soruların Peşinde*'de benzer bir soruya verdiğim yanıtta şöyle demiştim: ***İnsanlar kitap yakmazlar, o kitabın içerdiği ve temsil ettiği anlam-değer dünyasını yakarlar; dolayısıyla düşman gördüklerinin hafızasını yok-ederler. İki farklı anlam-değer dünyası, hayat görüşü savaştıklarında birbirlerine ait tüm simge ve temsilleri yok eder [s. 157-158].*** Yok etmek, yakmak ve yıkmak şeklinde olabileceği gibi, işlevsiz kılmak, oryantasyonunu bozmak, değer üretim odağı olmaktan çıkarmak biçiminde de olabilir. XX. yüzyıl her iki tür imhâ eylemini de

yaşadı; hiç kimse ümitlenmesin, yaşayacak da… Genetik kodlu imhâ edici bomba yapmayı düşünenlerden, imhâ etmeyi kafalarına koydukları kültürlerin mücessem değerlerini muhâfaza etmeyi beklemek saf dillik olur; zâten buna izin de vermezler; müzelik hâle getirdikten sonra belki… O da belki… İnsanoğlu kendi kümesini korumak için başka kümesleri yakıp yıkar; tüm simge ve temsilleriyle… Trajik varlığın, sadece sonu değil, eylemleri de trajik olabilir; bazen de traji-komik…

"Batı'da bilginin parçalanışı tartışmaları özelinde bilgi ile değer üretimi arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarsınız?" şeklindeki sorunuza gelince… İlk dikkat edilecek nokta, ne kadar soyut olursa olsun her kavram mukayyettir; mutlak değil… Hangi bilgi? Hangi değer?. Genel olarak bakarsanız bilgi bir değerdir; değer de bir bilgidir. Bilginin parçalanışından kasıt uzmanlık ise emin olun bu Bâbil'den beri mevcut… Kısaca soru tahsîs ve takyit istiyor. Öncelikle bilgi ile değer beşerîdir; mekân-zaman içinde üretilir; ayrıca çeşitlidir; farklı bilgi ve değer türleri söz konusudur. İnsanın olduğu her yerde de gelişmişlikleri ne olursa olsun vardırlar; var-olmaya da devam edeceklerdir. Burada önemli olan bir kültürün varlık – bilgi – değer terkibini gerçekleştirmesi ve bu terkibi siyâsî – ictimâî – iktisâdî, vb.. birimleri için kanonik yapılara dönüştürebilmesidir. Bir kültürün sürekliliğini bu kanonik yapılar sağlar ki, bunların da cisimleştiği uzay o kültür mensuplarının davranışları, eylemleridir. Unutmayalım ki, her kültür ancak ve ancak kendi inşa ettiği varlık – bilgi -değer terkibi içinde 'anlar', 'anlamlandırır' ve dahi 'anlaşılır'.
Bu konuda bir şey yapılmak isteniyorsa öncelikle 'tespit', sonra 'tenkit', sonra da 'teklif' aşaması gelmeli… İzin verirseniz bir tespit denemesinde bulunmaya çalışayım: Batı'da vukû bulan varlık – bilgi -değer terkibinin, kanaatimce dört temel bileşeni vardır.

Birincisi: İnsan da dâhil her türlü olgu ve olayı a-historic (tarih-dışı), meta-historic (tarih-üstü), mekân-zaman ötesi yani transcendent (aşkın), noumenon, occult (gizil), spritüel vb… büyüden, 'anlamdan arındırma', temizleme, ayıklama (disenchantment).

İkincisi: İnsan için bu tür bir anlamın en önemli kaynağı olan, yaşamı kendiyle anlamlı kıldığı, sonlu olanı sonsuz-olanla ilişkilendirerek anlamlandırdığı 'öte-dünya' düşüncesini, dolayısıyla 'dirilme' ve 'hesap verme' inancını tasfiye etmek; bunun için de 'ölümü itibarsızlaştırmak'; hayatın mütemmim bir cüzü olan ölümü değersizleştirerek hayatı, sadece bu-aradaki 'yaşama' indirgemek…

Üçüncüsü: Ortaya çıkacak anlam – değer kaybını gidermek için, anlamı tarihîleştirmek ve 'tarihselciliği' öte-dünya inancının yerine ikâme etmek; böylece sonsuzluk/ebediyet fikrini gelecekte değil geçmişte bulmak…

Dördüncüsü ise, tüm varlık – bilgi – değer terkibinin ontik zeminini 'kamusal' kılmak; başka bir deyişle, siyâsî, ictimâî, iktisâdî vb… toplumsal artı-değerin temerküz ettiği güç odaklarının uzlaşımına ve uylaşımına indirgemek… Kant'ın 'critique' felsefesi ilkece, Batı Avrupa'da kutsal metinlerin tarihselliğini tespit için geliştirilen ‹critique› kavramının ve yönteminin varlık – bilgi – değer terkibine uygulanmasıdır: 'Noumenon' bilinemezliği (ama düşünülebilirliği) ile paylaşılabilir dolayısıyla ilzâm edici istidlâlî bilginin ancak ve ancak 'phenomenon'a hasr edilmesi… Aynı şekilde tarihselciliğin hemen Kant'ın öğrencisi Herder eliyle yükselmeye başlaması, Hegel ile büyük bir düşünme etkinliğine, zihniyete, felsefe yapma tarzına dönüşmesi ve Dilthey ile kemâle ermesi ve dahi iki dünya savaşına mal olması, hep bu sürecin iz-düşümleri olarak okunabilirler… İşte insana yeniden bir anlam yüklemesi (re-enchantment) yapılacaksa bu çerçeve ile hesaplaşılması gerekir… Buyurun er meydanına..! Ama yağ yok, baştan söyleyeyim; çünkü tarihî tecrübemizden bi-haberiz…

Platon'un akademisinde "geometri bilmeyen buraya giremez" yazıyordu. Şüphesiz Antik Yunan Medeniyetinde düşünen insanları toplamak için böyle bir yönteme başvurmuştu Platon. Günümüzde ezberci sistemin bizlere ne gibi zararlar verdiği ortada, matematiğin bile ne olduğu, nasıl oluştuğu düşünülmeden öğretiliyor. Doğru bilgiye düşünmenin gerekliliklerini yerine getirmeden ulaşılabilir mi?

Platon'un kullandığı 'hendese" bizim anladığımız 'geometri' ile çok akraba değil. Oradaki 'hendese' ilâhiyatın dilidir. Konunun derinliklerine girmek istemiyorum; ancak Batlamyus'un Macestî'sinin girişi ya da Kutbuddin Şîrâzî'nin Nihâyet'inin dîbâcesi okunursa ne denmek istendiği daha iyi anlaşılır. 'Mathemata' yani 'Talîm' bir felsefedir; megethos ya da arithmos temel birimleri… Geo-Metrika ile Arith-Metrika da bu felsefenin farklı iki dili… Varlık, ve dahi Tanrı, Küre'dir ve Küre'nin dili de Geo-Metrika'dır. Yunanlılarda niçin "Küre üzerine…" adlı çokça metin yazılmıştır ki? Nitekim Eukleides'in *Elemanlar*'ını, anlatılanları en iyi Sâbit Yıldızlar Felek'i üzerine yerleştirerek düşündüğünüzde anlayabiliyorsunuz. Niye? Çünkü, *Elemanlar*, Platoncu felsefeye bir Giriş'tir…

Düşünme konusundaki vurgunuza katılıyorum… Uzatmadan Pîrimiz Hz. Yunus Emre'nin mısraını hatırlatmakla yetinebiliriz: *İlim, ilm(i) bilmektir*. Yani bilgi nedir; nasıl elde edilir; bilginin bilişsel yapısı nedir gibi konularda bir fikir sahibi olmadan elde edilen 'bilgi/ilim' değil 'malûmattır'. Ya da Kâtip Çelebî'nin "*Bilgi, bir dustûrüzrekîl ü kâldir."* deyişindeki 'dustûr' yani ilke, usûl, yöntem vurgusunu dikkate almalıyız. Kısaca 'düşünme' düşünülmeden, yöntem bilgisi olmadan, düşünce yani bilgi üretilemez…

Mimar Sinan özeline gelecek olursak, edebiyatında Fuzûlî'nin şairi olduğu, iktidarında Kanunî'nin bulunduğu, eğitiminde muhteşem bir üsluba ve dile sahip bir dönemden bahsediyoruz. Mimar Sinan'ın yaptığı eserler göz önünde bulundurulduğunda, bir dilin, üslubun oluştuğunu görmemek imkânsız. Süleymaniye, Selimiye ya da Sultanahmet hep bu üslupla birlikte ortaya çıkan eserlerimiz. Bugün Çamlıca Camii olarak tartıştığımız meselenin neden temeline, düşünme biçimine ve dönemimizin mimari üslubuna inilemiyor? Mimarîmizin üslubu mu değişti, yoksa mimarîye artık "bir düşünce biçimi" olarak bakamıyor muyuz? Nedir burada sorun?

Kültür bir beden gibidir; aldığınız gıda doğal bir düzenle vücuda dağılır. Başka bir deyişle elektro-manyetik ya da organik bir alana benzer kültür. Tüm parçaları, fraktal tarzda, düzenli bir biçimde bir araya gelerek bir bütün oluşturur. Her şey sorunlu ise mesela, diğer bileşenlerine mâhiyet farkı oluşturacak ölçüde şiiri gelişkin olmaz bir kültürün; olsa bu normal değil a-normal bir durum olarak değerlendirilir. Benzer biçimde günümüzde Türkiye'deki mimarîye ilişkin sorunlar tek başına nimarînin sorunları değil, tüm kültüre ilişkin sorunlardır. Bir araya gelip, kültürel alandan yalıtılmış bir biçimde mimarînin sorunlarını çözemeyiz; çözsek de istisna olarak kalır; takip edilemez. Allah aşkına, bugün Turgut Cansever'i kim takip ediyor; ya da edebilir mi? Aslında sorunuzda yanıtı zımnen siz de veriyorsunuz: Kanunî, Fuzûlî, eğitim, dil, üslup vb… pek çok bileşen bir araya gelerek bir şeyi varlığa getirebilmiş… İbn Haldûn'un dediğini unutmayalım, imkânlar, şartlar ile mümkün hâle gelirler. Genetik olarak ne kadar güçlü olursa olsun bir tohum kıraç bir toprakta imkânlarını ancak şartların el verdiği oranda tezâhür ettirebilir. **Ne demişti Taşköprülüzâde:** ***Her bilginin menzili vardır; o menzile varmadan o bilgi nâzil olmaz; çünkü nuzûl menzile tabidir…*** Soruyorum şimdi: Kültürümüzün menzili nedir ki, ne tür bir nuzûl bekliyoruz? Frekans ayarı gibi yani… Yanlış frekanstaysan istediğin radyoyu dinleyemezsin… Ümit edersin sadece… Ümit de iyidir; en azından diri olduğuna bir işarettir.

Avrupa'da bilgi Ortaçağ'dan Fransız İhtilâli'ne kadar hep tekeldi, Kilise'nin tekelinde olarak süregeldi. O yüzyıllarda bir kütüphaneye girmek ve bilgiye ulaşmak bir bedel gerektiriyordu. Şimdiyse internet dünyasıyla birlikte isteyen kişi istediği gibi bilgiye ulaşabiliyor. Bilgiye ulaşmak artık bedel gerektirmiyor… Bu durumu nasıl değerlendirmek gerekir?

Her şeyden önce Batı için Kilise basit bir tapınak değil, bir dizgenin, bakış-açısının, her şeyin içinde ve içinden görüldüğü bir yapının adıdır ve Avrupa kimliği için son derece önemlidir. Ayrıca Kilise, dünyanın en sürekli, uzun yaşayan en eski kurumudur. Bunun üzerinde ciddi bir biçimde düşünülmelidir. İkincisi ‹yüksek bilgi›, kendisi olması bakımından modern öncesi dönemde de bir tercih işidir yani ehliyeti, liyakati, yeteneği, isteği vb… olan kişilerin tercihine bırakılmıştır. Hiç bir toplumda hiç bir zaman 'yüksek bilgi'ye ulaşmak sanıldığı gibi hiç de kolay olmadı. İkinci olarak bugün sosyal medyada, internette, 'bilgi/ilm/knowledge' değil 'malûmât/information' mevcuttur. Bu malumatın bilgiye dönüştürülmesi inanın yine kişisel ve hatta toplumsal bir gayret talep eder. Eğitim-öğretim ve kurumları bunun için vardırlar… Evet dediğiniz doğru, malumata ulaşmak kolaylaştı ancak bilgiye ulaşmak hâla zor; bedel istiyor… **Kadîm geleneğimizde, bunun sıra düzeni şöyledir: *Malûmât – marifet – ilim – irfân…*** Görüldüğü üzere malûmat gerekli ama yeterli değil; onun önce tikel bilgiye, sonra tümel bilgiye dönüştürülmesi gerekir; akabinde de -özel şartları hâiz- irfana… Temel'in yaptığı gibi davranayım, yanıtımı bir soru sorarak bitireyim: ***Bugün bilgi üreten kültürler, hangi kültürler; bilgiyi çoğaltanlar. Benzer hatta aynı malumata sahip kültürlerden hangileri bilgi üretiyor?*** Bakınız, 'ilm' ve 'knowledge' sözcüklerinin çoğulu yoktur; bu nedenle ilm, alâmetleri yani malumatları bir-araya getirme işidir; bir örgü işi yani…; bilgi de öyle değil midir; ilmikleri, ilgileri, ilikleri bir araya getirmek: b-ilgi… Bu da sanıldığı gibi o kadar kolay değildir…

İranlı dünyaca ünlü yönetmenlerden Mecîdî, geçtiğimiz günlerde Türkiye'ye geldiğinde, "Türk sinemasının bir üslubu yok" dedi. İranlı biri kendinden bir kaç yüzyıl önce gelen Hafız›ın şiirini okuyabiliyorken, bir İngiliz kendinden 6-7 asır önce gelen William Shakespeare›i anlayabiliyorken, biz daha 50 sene öncesinin gazetesini bile okuyup anlayamıyoruz. Aşk-ı Memnu **kitabını aslından okuyamıyoruz. Değerlerimizden yoksunlaştığımız için mi bir üslubumuz oluşamıyor?**

Her şeyden önce artık günümüzde İran diye bir devlet yoktur; İran, Aryanların yurdu demekti… Günümüzde çağdaş Perslerin devletinden bahsedebiliriz; Mecîdî de bu çağdaş emperyalist Pers Devleti'nin bir adamıdır. Dolayısıyla tüm değerlendirmeleri -ciddiye alıyorsanız ki, ben almıyorum!- ihtiyatla ve yüksek bir yakaza haliyle değerlendirilmelidir. Ne dendiği kadar kimin dediği de önemlidir benim için… İkincisi kendi hakkımızda konuşmak için başkalarının tespitlerinden hareket etmek zorunda değiliz; bu dediklerinizi Mecîdî demeden de bilmiyor muyduk? Bir yüzyıldır tartışıyoruz bu meseleleri, Mecîdî de buna maydanoz olmuş o kadar? Kendi işine baksın! Çağdaş Pers emperyalizmin insanlara yaptığı mezâlimi, yıkımı tartışsın… Üçüncü olarak, sorunuzdaki tespit kaziye-i muhkeme, ancak, yine *Soruların Peşinde*'deki bir soruya verdiğim yanıtta dediğim gibi, **"yanlışlarımıza ağıt yakmaktan doğruları inşa edemiyoruz."** [s. 210-211]. Bu tür şikâyetleri yapan insanlar, mesela, kadîm kültürümüzü temsil eden eserlerle ne kadar ünsiyet kurabildiler; ne kadarını yeni nesillere aktarabildiler. Korkarım ki, Türkiye'de bu tür şikâyetler biraz da tembellik üretiyor; çalışmaktan alıkoyuyor. Bakınız benzer şekilde Mühendishaneler kurulup Avrupa dillerinden bilim eserleri Türkçe'ye çevrilmeye başlandığında Kuyucaklızâde Mehmet Âtıf Efendi, Arapça bilmeyen yeni nesli kendi kadîm ilim mirasından haberdar etmek için oturup medreselerde ders kitabı olarak okutulan hesap ve astronomi kitaplarını şerh ederek Türkçe'ye çevirdi. **Kısaca, şikâyeti bırak, çalışmaya bak**… Önce kendi nefsim için söylüyorum elbette… Ayrıca 'okumak' ne demek? Gerçekten de çağdaş Persler, Hâfız'ı; İngilizler Shakespeare'i 'okuyabiliyorlar mı? Pek emin değilim! Bakınız XVI. yüzyılın ikinci yarısında Hâfız'ı en iyi okuyan İstanbul'da yaşayan Sûdî Bosnevî'ydi; ve hâla bugün çağdaş Persler, Hâfız'ı, Farsça'ya çevirdikleri O'nun Türkçe Şerh'inden anlamaya çalışıyorlar. Bu biraz bizim Türkçe yazdı diye Pîrimiz Hz. Yunus Emre'yi 'okuma' iddiamıza benziyor. Gerçekten Pîrimiz Hz. Yunus Emre'yi okuyabiliyor muyuz; anlayabiliyor muyuz? Sinemaya gelince, hiç anlamam, sadece seyrederim… Ehline müracaat oluna lütfen…

Türkiye'de 'bilgin'in henüz maddî ve manevî hakkı verilen tam teşekküllü bir sınıfa sahip olmadığını söylüyorsunuz. Son dakikaları sürprize açık ve gündemi hareketli, bundan dolayı siyâset ve verâset mücadelelerin sıkça yaşandığı bir ülkeyi yurt dışındaki çalışma koşullarınızla kıyasladığınızda araştırmalarınıza yoğunlaşmak zor oluyor mu?

Ahmet Hamdi Tanpınar, hatırladığım kadarıyla şöyle der: **"Türkiye, öyle bir annedir ki, evlatlarının kendinden başkası ile uğraşmasına izin vermez."** Vâkıa bu, yapacak bir şey yok; Türkiye ile uğraşacağız; hakkını vereceğiz. *Akıllı Türk Makul Tarih* adlı çalışmamda dediğim üzere **"Vatan insanı yorar"**; çünkü biz vatanımızda sadece aklımızla değil duygularımızla da yaşıyoruz[s. 150-153]. Duygu yorucudur; tüketir insanı. Ama bundan şikâyetçi değilim. Son olaylar gösterdi ki, bu millet kendi için çalışmayı, ama daha çok, daha da çok çalışmayı hak ediyor. Herkesin "Okçular Tepesi" farklıdır; ben kendi hesabıma bulunduğum Tepe'nin hakkını vermeye çalışıyorum; sonuca odaklanmadan sadece vazifemi yapmaya çalışarak… Yurt dışının doğusunda da, batısında da, kuzeyinde de, güneyinde de bulundum; şartların önemli olduğunu gördüm. Ancak 'insan ve toplum bilimleri' yani 'geistik (manevî) bilimler' için en ama en önemli şartın bizatihi 'mana/anlam' olduğunu gördüm; anlam bir kültürün tarihinde içkindir; çünkü tarih, bir insanın üstünde yaşadığı, altında dinlendiği toprakla girdiği muhabbetin yaptığı kavganın adıdır… Fazla edebî ifadelere boğmadan şunu söyleyebilirim kısaca, benim çalıştığım sosyal bilim alanı kendine ait bir toprak istiyor; bu nedenle en temel şart sağlanmadığından yurt dışındaki diğer çalışma koşulları çok da önemli değil. Ramazan topu ile barut hikâyesi… Barut yoksa Ramazan topunun niye atılmadığına ilişkin nedenleri saymanın gereği yok… *"Türkiye'de 'bilgin'in henüz maddî ve manevî hakkı verilen tam teşekküllü bir sınıf olmadığını söylüyorsunuz"* şeklindeki ifadenize gelince, gayet doğal, bunun hem maddî hem de manevî koşulları var; şartlar hazır olunca imkân, tecelli edecektir. Ancak bu noktada en önemli şey, kişisel öz-güven gibi, kültürel ya da toplumsal öz-güvenin kazanılmasıdır. Kendi hikâyemizi yazmaya başladığımız, kendimizi önemsediğimiz ve birbirimizi dikkate aldığımız zaman bu süreç sağlıklı bir biçimde yol alacaktır diye ümit ediyorum… Kendiniz olmadan başkası tarafından dikkate alınmayı beklemeyiniz; sözünüze değer vermiyorsanız, başkası da değer vermez. Burada önemli olan hem birey hem de kültür olarak başkalarının makamlarına göre terennümü bırakıp kendi makamımıza göre bir türkü tutturmamız ve yola çıkmamızdır. Yol bizi adam eder, edecektir…

Kitaplarınızı okurken yeni şeyler öğrenmekle kalmıyor aynı zamanda ne kadar çok bilmediğimizi de öğrenmiş oluyoruz. Bilhassa kendimize ne kadar yabancılaştığımızın farkına varıyoruz. Bildikçe, öğrendikçe, ilim yolunda ilerledikçe ne kadar az bildiğimizi de fark ediyoruz. Siz bu alanda önemli araştırmalar yapıyorsunuz. Üzerinde yaşadığımız toprakların tarihini, kültür ve medeniyetlerini, örf ve adetlerini; özetle geleneğini anlama noktasında eğitim alanında neler yapılabilir? İslam bilim tarihi dersleri her üniversitelerde zorunlu olarak okutulsa faydalı olur mu?

Üstad Mehmet Genç›in ifadesiyle, ***«bilgi balona benzer; cehâlet ise onu dışarıdan kuşatan uzaya…; bir balon ne kadar şişerse onu dışarıdan kuşatan uzay da o kadar genişleyeceği için bilgimiz artıkça cehâletimiz de artar…»*** Bu ifadenin en önemli şahidi bizatihi felsefe-bilim tarihidir. Korkulacak şey sâbitliktir; hareket varsa bir şekilde yola girilir… Her zaman söylediğimi tekrar edeyim: Bir millet kendi tarihini uzmanlara bırakamaz; Çin ya da Arjantin tarihinden bahsetmiyoruz. Tarihimiz kültürümüzün en ince kılcal damarlarına kadar sinmelidir; süreklilik ancak böyle sağlanabilir. Bu toprakların tarihî tecrübesiyle övgü ve sövgüden uzak sağlıklı bir ilişki kurmalıyız; kurulan ilişkileri geliştirmeli, derinleştirmeli, eğitim ve öğretime dâhil etmeliyiz. İslâm bilim tarihinin her üniversitede zorunlu olarak okutulmasına gelince, bu tür işler bir bütünün parçası ise işe yarar yoksa ters teper; nefret uyandırır.

Yeri gelmişken şu noktaya temas edeyim, Bu Ülke'de bazı akademisyenler kendi uzmanlık alanlarını biricik kabul edip buradan bir kurtuluş teorisi geliştirebiliyorlar ve dahi bu alan bir şekilde merkeze alınırsa her şeyin düzelebileceğini iddia edebiliyorlar. Hele bir de bu uzmanlık alanı bir 'kişi' ise değme gitsin… Buradaki psikolojik sâik şudur: Uzmanlık alanı ile kendine sosyal bir statü elde etme ve kendi kümesini yaratarak etrafında bir kaç tavuk toplayıp iktidar şehvetini tatmin; bir de becerebilirse bunu maddî kazanca dönüştürme; başka bir şey değil… Kültür bir bütündür ve fraktal gelişir yani belirli bir simetri, nisbet, denge vb… gözetir… Kültürde düşünmek kadar inanmak da; bilmek kadar estetik zevk almak da önemlidir. Sırf Gazâlî okumak sizi bilgin yapmaz ya basit bir uzman yapar ya da Gazâlîci; sadece İbn Arabî okumak da aynı… Hâlbuki bir bütün olarak geçmiş bugüne taşınamaz; anlamak, takdîs etmeden oradaki gayreti takdîr etmek; anlayarak çoğaltmak; çağın resmi, yorumu ve değerleriyle yüzleşmek… Bunun için tekrar etmekte fayda var: Kişinin kendine ilişkin tarihî bilinci, gelecek ile ilgili tasavvurlarının zeminini oluşturur.

Şöyle diyenler çoktur: ***«Tarih, sırtımızda bir yüktür."*** **Yanıtım şudur: Tarihi neden sırtınıza alıyorsunuz ki, alıştınız hamallığa, sırtınıza bir şey konulduğunda hemen altına giriyorsunuz; hamallığa gerek yok; yola çıkın; farkındaysanız, yakaza halindeyseniz tarihin zaten size eşlik ettiğini hem ihsâs hem de idrâk edeceksiniz…**

Son sözüm şudur:

Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İskender gibi yalnızca 'dünya›yı fethetmek… Kendinin biraz dünya, dünya›nın da biraz kendin olduğun bilinciyle hareket etmek; daha da basitleştirirsek, illa fetih gerekiyorsa, hem kendini hem de dünyayı eş-zamanlı olarak feth edecek bir hayat görüşü geliştirmek en doğru gibi…

Kaynak:
Arka Kapak 13. sayı, **Ekim 2016, www.arkakapak.com**

PROF. DR. İHSAN FAZLIOĞLU ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun vermiş olduğu konferanslar, seminerler, dersler, katıldığı radyo ve TV programları, gazete ve dergilerdeki röportajları ve yazıları ile hocamız hakkında basına yansıyan diğer konular hakkında bilgi paylaşımı ve değerlendirmeler http://fazlioglu.blogspot.com/ adresinde toplanmaya çalışılmaktadır.

Tamamen gönüllü olarak gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında henüz oluşturulan sayfalar şu şekildedir:

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları Yeni Akademik Yılımızda da Medeniyet Okumaları'na Yoğun Katılım (Birinci Ders). ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Osmanlı Klasik Dönemi Düşüncesi Dersleri Arşivi

Osmanlı Klasik Dönemi Düşüncesi Dersleri Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde verilen Osmanlı ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Sözleri

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'na ait ifadelerden bir kısmı aşağıdaki gibi alıntılanmıştır. Bir milletin geleceğini belirlemek o mill...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından verilen k...

İHSAN FAZLIOĞLU: "ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik"

İHSAN FAZLIOĞLU, İLEM (İLMÎ ETÜDLER DERNEĞİ YAZ OKULU AÇILIŞ DERSİ) ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Sürekli...

İhsan Fazlıoğlu kimdir? Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun Biyografisi

İstifade etmeniz dileğiyle…